Kort verslag van het *Aeshna subarctica* zoekweekend

Nieuwe vondsten van de Noordse glazenmaker Aeshna subarctica en de Bruine winterjuffer Sympecma fusca in Drenthe

Robert Ketelaar

Op 10 en 11 augustus was een zoekweekend georganiseerd naar de Noordse glazenmaker *Aeshna subarctica*. De laatste jaren worden steeds meer waarnemingen van deze lastig te inventariseren soort verricht (Kalkman & Dingemanse, in prep.). Alle recente waarnemingen komen uit Drenthe. Omdat het met zekerheid op naam brengen van deze soort op het moment slechts in de hand kan geschieden moeten veel exemplaren worden gevangen. Met dit doel trokken op bovengenoemde dagen enkele mensen Drenthe binnen om deze soort op te sporen. Deelnemers aan het weekend waren Niels Dingemanse, Anne Rutten, Kees Goudsmits, Vincent Kalkman, Arjan Stroo, Tieneke de Groot, Marcel Wasscher en Robert Ketelaar.

Onze dank gaat uit naar Staatsbosbeheer voor het vriendelijk verlenen van toestemming hun terreinen te betreden, en naar Albert Henkel, Wouter de Vlieger en Rob van Leeuwen voor het geven van advies betreffende de te bezoeken terreinen.

Algemene resultaten

Op het weekend werden in totaal 30 soorten libellen waargenomen, waaronder *de Noordse glazenmaker Aeshna subarctica*. Het weekend was door dit hoge aantal soorten en de leuke waarnemingen een groot succes. Dit verslag presenteert de door ons verzamelde gegevens.

Bruine winterjuffer *Sympecma fusca*

Van de Bruine winterjuffer *Sympecma fusca* is bekend dat deze zich in de afgelopen 5 jaar sterk heeft uitgebreid in het zuiden van Nederland. Uit het noorden is een oude waarnemingen (voor 1950) uit Friesland bekend. Recent worden echter ook in noord-Nederland weer waarnemingen verricht. De eerste waarnemingen betreft de vondst van een larvehuidje bij de Schoapepoel bij Appelscha (Fr.) in 1990 door Wouter de Vlieger. In 1995 werd een pas uitgeslopen vrouwtje waargenomen in het Kuinderbos (NOP) (Dijkstra, 1995). In het voorjaar van 1996 volgde de waarneming van een adult mannetje op het Brandeveen bij Havelte (Dijkstra et al., 1996). Op 10 augustus vingen wij een juveniel vrouwtje op het Diepveen op het Dwingelder Veld. Het exemplaar was duidelijk net uitgeslopen, waardoor voortplanting ter plaatse zeker is. Deze recente toename van waarnemingen betekent een forse uitbreiding van het tot nu toe bekende areaal van *S. fusca*. Meer waarnemingen uit de noordelijke provincies zijn zeer zeker te verwachten. Ook aan de westkant van het areaal lijkt *S. fusca* iets terreinwinst te boeken, getuige de waarneming van *S. fusca* op het terrein van de Vrije Universiteit van Amsterdam (Sander Turnhout).

In tegenstelling tot *S. fusca* doet de Noordse winterjuffer *Sympecma paedisca* (voorheen *S. braueri*) het een stuk minder goed. Recente waarnemingen zijn uiterst schaars en komen allemaal uit Drenthe. Op het Vledderveen werd nog gezocht naar de Noordse winterjuffer *Sympecma paedisca*, die daar vorig jaar nog tweemaal is aangetroffen (Ketelaar, 1995). Dit jaar is zeker vijfmaal het betreffende heideterrein helemaal uitgekamd, maar tot nu toe heeft het geen resultaat opgeleverd, ook niet op 10 augustus. Nog intensiever onderzoek naar het voorkomen van *S. paedisca* is noodzakelijk om de precieze status van deze libel in Nederland vast te kunnen stellen.

Kleine roodoogjuffer *Erythromma viridulum*

In Drenthe nu op veel heidevennen aanwezig. Eiafzet hebben we kunnen constateren in veenmos-pakketten in het water. Ook in Noord-Brabant heb ik dit kunnen vaststellen. Eiafzet van *Erythromma viridulum* vindt vrijwel altijd plaats in levende waterplanten, hoewel incidenteel ook eieren worden afgezet op dode, drijvende rietstengels en afgestorven fonteinkruiden. Dit lijkt echter allen plaats te vinden als waterplanten ontbreken.

Koraaljuffer *Ceriagrion tenellum*

Op het weekend werden aanwijzingen gevonden dat *Ceriagrion tenellum* sterk kan fluctueren in de jaarlijkse aantallen op een bepaalde lokatie, in dit geval het Diepveen op het Dwingelder Veld. Verspui (1990) meldt van het Diepveen geen *C. tenellum*. In 1993 werden hier naar schatting 500 exemplaren geteld (Ketelaar, 1995). Op 10 augustus 1996 konden echter nog maar 15 exemplaren worden waargenomen, terwijl de vliegtijd nog duidelijk in haar piek zat (in de Boswachterij Gees werden 11 augustus 600 exemplaren waargenomen op 1 ven). Wat de precieze oorzaken kunnen zijn van deze fluctuaties is nog onduidelijk en daarvoor zouden op meer plaatsen deze fluctuaties moeten worden vastgesteld.

Noordse glazenmaker *Aeshna subarctica*

Doel van het weekend was het zoeken naar nieuwe vindplaatsen van *Aeshna subarctica*. Vorig jaar bleek dat het zoeken naar *Aeshna subarctica* snel resultaat kan opleveren. Het waarnemen van *A. subarctica* is nog steeds lastig. Het onderscheid met de Venglazenmaker *A. juncea* is gecompliceerd. Ongeveer 10 kenmerken moeten worden gecontroleerd waarvan het merendeel

niet is te zien met behulp van een kijker. Alle *A. juncea* exemplaren dienen dus gevangen te worden en te worden gecontroleerd. Kalkman & Dingemanse zullen binnenkort publiceren over de verspreiding van *A. subarctica* in Nederland en de kenmerken op een rij zetten.

Wij troffen *A. subarctica* aan op twee plaatsen. Op beide plaatsen kon voortplanting worden aangetoond. Op het Karreveen op het Dwingelder Veld werd een pas uitgeslopen vrouwtje met exuvium aangetroffen. De uitsluipplek bevond zich 1 meter van het open water in een vegetatie met Pitrus en veenmos. Andere plantensoorten waren niet in de vegetatie aanwezig. Het exuvium werd gevonden op een stengel van Pitrus op ongeveer 20 centimeter hoogte. Het water zelf is grotendeels opgevuld met een onder het wateroppervlak verscholen veenmosvegetatie. Het ven zelf ligt onbeschut op een heideterrein.

De tweede lokatie waar *A. subarctica* werd aangetroffen betreft het ven bij de brandtoren in de Boswachterij Gees. Hier werd een eiafzettend vrouwtje gevangen. Het exemplaar was eieren aan het afzetten in veenmos in een kleine veenput (3 bij 2 meter) op enige afstand van het ven. Veenpluis en Snavelzegge stonden tussen het veenmos, terwijl verderop ook Pitrus en Pijpestrootje van de vegetatie deel uitmaakten. In de Snavelzegge-vegetatie werden 4 exuviae gevonden. Op 20 augustus werd tijdens een excursie weer een eiafzettend vrouwtje op exact dezelfde locatie gevangen. In dezelfde Snavelzegge-vegetatie vond ik nu 6 exuviae waardoor het totaal aantal gevonden exuviae op deze lokatie op 10 komt.

Opvallend is het feit dat eiafzet van *A. juncea* ook werd vastgesteld in deze veenput, maar dat larvehuidjes van deze soort hier niet zijn gevonden. Wel werden exuviae van *A. juncea* aangetroffen op veenmos in de directe nabijheid van het ven zelf.

Groene glazenmaker *Aeshna viridis*

In 1994 beschrijft Bart Achterkamp een kleine populatie van de Groene glazenmaker langs een sloot in een natuurgebied langs de Wapserveensche Aa. In de namiddag van 10 augustus bezochten we deze sloot en troffen hier 4 eiafzettende vrouwtjes aan. Van de planten Krabbescheer werden 24 exuviae verzameld, waarvan er 20 van *A. viridis* bleken te zijn en 4 van de Bruine glazenmaker *Aeshna grandis*.

Nawoord

Naast de goede resultaten die werden geboekt op het weekend was iedereen het erover eens dat dergelijke weekenden vaker georganiseerd zouden moeten worden. Het geeft de gelegenheid meer met elkaar in contact te komen en bepaalde gebieden goed te inventariseren. Hier ligt een mooie taak voor de nieuwe Libellenvereniging die hopelijk binnenkort zal worden opgericht.

Havezatelaan 237
7414 GK DEVENTER

Literatuur

Achterkamp, B., 1994. Groene glazenmaker in Drenthe. LibellenNieuwsbrief 1994(5): 3.

Dijkstra, K.D. & N. Dingemanse, 1995. Libellen in de Noordoostpolder: van wit naar winterjuffer. LibellenNieuwsbrief 1995(6): 11-12.

Dijkstra, K.D., V. Kalkman, R. Ketelaar & V. Mensing, 1996. De Bruine Winterjuffer *Sympecma fusca* in Drenthe gevonden. LibellenNieuwsbrief 1996(3): 20-21.

Ketelaar, R., 1995. De libellen van zuidwest Drenthe. Amoeba 69(5): 179-184.

Verspui, K., 1991. Dwingelderveld: libellen en dagvlinders. Staatsbosbeheer & Natuurmonumenten.

Libellen op het Dwingelder Veld, 10 augustus 1996

1 = Lange Veen AC 225,3/537,0
2 = Diepveen AC 225,9/537,3
3 = Reigersplas AC 226,6/538,8
4 = Karreveen AC 226,9/538,9

	1	2	3	4
Lestes dryas	1mn			
Lestes sponsa	50 mn	100,td	50	100
Lestes viridis		15,j		
Sympecma fusca		1j ww		
Coenagrion pulchellum				1mn
Erythromma viridulum				20 mn
Enallagma cyathigerum	5 mn	50 mn,5td	150,td,ei	150 mn,25td,ei
Ischnura elegans		1		
Ceriagrion tenellum		15	1 mn,1td	
Aeshna grandis		1		
Aeshna juncea		3	3	
Aeshna subarctica				1j ww+exuvium
Anax imperator		4	3 mn 1 ww,ei	
Leucorrhinia dubia			10,2c	3
Libellula quadrimaculata		15		15
Sympetrum danae	20,j	50	50,j	75
Sympetrum flaveolum			1	
Sympetrum striolatum		2 ww		
Sympetrum vulgatum				2j

Libellen in de Boswachterij Vledder, 10 augustus 1996

1 = Vledderveen AC 209,3/542,4
2 = Vledderveen AC 209,5/543,0
3 = Vledderveen AC 209,1/542,9

	1	2	3
Lestes sponsa	100	30 mn 5 ww	20 mn
Lestes virens	2 mn 6 ww	35 mn 8 ww,1td	
Coenagrion puella	3 mn	1 mn	1 mn
Coenagrion pulchellum		1 mn	
Erythromma najas			1 mn
Erythromma viridulum	2 mn	2 mn, 1cop ei	
Enallagma cyathigerum	15 mn 5 ww	50 mn,10td	>1000, td cop ei
Ceriagrion tenellum	20	25	1mn
Aeshna juncea	1		
Anax imperator		1 mn 1 ww	1 ww ei
Somatochlora metallica			1
Libellula quadrimaculata	3	10	20, ei
Orthetrum cancellatum	1ww	1 mn 2 ww	20 mn, 1cop
Sympetrum danae	100	200	15 mn, 5juv
Sympetrum flaveolum	2 mn		
Sympetrum sanguineum			50 mn 10 ww, 2cop
Sympetrum vulgatum	10	15	2 mn

Libellen in de Boswachterij Gees, 11 augustus 1996

1 = Hooge Stoep, AC 238,8/529,8
2 = natuurontwikkelingsplasjes AC 240,2/530,1
3 = ven bij Brandtoren, AC 240,3/530,7
4 = drooggevallen ven, AC 239,9/531,0
5 = drooggevallen ven, AC 240,2/531,2

	1	2	3	4	5
Lestes barbarus				1td 2mn	
Lestes sponsa	500	15	40	1mn	3
Lestes virens	1mn 6 ww				
Lestes viridis	2				
Coenagrion puella		1mn			
Erythromma najas	5 mn				
Erythromma viridulum	8 mn		8 mn	1mn	
Enallagma cyathigerum	>2000	20 mn 5 ww	500		
Ischnura elegans	4	10			
Ischnura pumilio		1ww ei			
Ceriagrion tenellum	600		1mn		
Aeshna grandis	1ex	1ww ei	1		
Aeshna juncea	1		3mn 1ww ei, 2ex		
Aeshna mixta		1	1ww		7
Aeshna subarctica			1 ww ei, 4ex		
Anax imperator	3mn 2 ww 4ex	1mn 1ww	1mn 1 ww		
Somatochlora metallica	3				
Libellula quadrimaculata	3	1	3, 1ex		
Orthetrum cancellatum	2 mn1ww	2	2 mn		
Sympetrum danae	500	25, td ei	100	10	4
Sympetrum flaveolum				1	1
Sympetrum fonscolombii			1mn		
Sympetrum sanguineum	4mn				
Sympetrum striolatum			1j ww		
Sympetrum vulgatum	6	2 mn	7	5	15

Libellen in het natuurreservaat langs de Wapserveensche Aa, 10 augustus 1996

sloot met Krabbescheer, AC 210,4/539,2

Ischnura elegans	15
Aeshna grandis	1, 4ex
Aeshna viridis	4 wwei, 20ex
Sympetrum vulgatum	5, 2ex

Lijst van gebruikte afkortingen:

j	juveniel
c	copula
td	tandem
ei	eiafzetting
ex	exuviae
mn	Mannetje
ww	Wijfje

b.v.:	40, td ei	40 exemplaren, tandems en eiafzet waargenomen
	3mn 1ei1ex	3 mannetjes, 1 eiafzettend vrouwtje en 1 exuvium
	1j ww	1 juveniel vrouwtje